

Mamatov N 8

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

MEHNAT MUHOFAZASINING HUQUQIY VA TASHKILY ASOSLARI

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Xizmatlar
Ta'lim sohasi: 1020000 – Gigiyena va ishlab chiqarishda mehnat muhofazasi
Ta'lim yo'nalishi: 61020200 – Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi (sanoatda)

QARSHI – 2024

12. "Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklaridan majburiy davlatiy ijtimoiy sug'urtasi to'g'risida"gi qonun. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami, 2008, 37-38-son. 13. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori "O'zbekiston Respublikasi bandidik va mehnat munosabatlari vazirligi faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari tuzilmasida" gi 2018 yil 31 dekabr, 1066-son. <p style="text-align: center;">Axborot manbalar</p> 13. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi hukumat portali. 14. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 15. www.mintrud.uz – Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi sayti. 16. www.bilim.uz – OUMTV sayti
7. Fan dasturi Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti Kengashning 2024-yil " " dagi ___-sonli bayonnomasi bilan tasdiqlangan.
8. Fan/modul uchun mas'ullar: N.Z.Mamatov – QMI "Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" kafedrasida dotsent v.b. L.M.Eshmuhammedov – QMI "Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" kafedrasida assistenti
9. Taqrizchilar: O.A.Mirzayev – "Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" kafedrasida dotsenti. R.A. Eshonqulov – TIQXMMI" MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti "Ekologiya va gidrologiya" kafedrasida mudiri, t.f.d., dotsent.

Fan/modul kodi MMHTA4805	O'quv yili 2024-2025	Semestr 7	ECTS - Kreditlar 6
Fan/modul turi Majburiy	Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4
Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1	90	90	180
2.	<p>I. Fanning mazmuni</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga mehnat jarayonini tashkil qilishning huquqiy ta'minoti, ish beruvchi va xodim o'rtasidagi munosabatlarning tartibga solibishi, mehnat qonunchiligida ko'zda tutilgan boshqa normatib me'yorlarni nazariy va amaliy jihatdan yondashilib amalga oshirilish o'rgatishdan iborat.</p> <p>Fanning vazifasi - nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar hamda yonish jarayonining xavfliligini tahlil qilish, jarayonning termodinamik va ekzotermik omillarini aniqlash, qurilish konstruksiyalarini o'tga bardoshligini, materiallarni yonmaydigan toifaga o'tqazish, yonish jarayonining turli omillari - o'z-o'zidan alanganish, chaqnash harorati, yonish, kislorod tanqisligi va boshqalarni aniqlash, kuygan va talafot olgan insonlarga birlamchi tibbiy yordam ko'rsatish va boshqa muhim vazifalarni bajara oladigan kasbiy malakaga ega insonni tarbiyalashga qaratilgan.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>2.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-mavzu. "Mehnat muhofazasining huquqiy tashkiliy asoslari" fanning maqsadi, vazifalari, predmeti va uslublari.</p> <p>Mehnat muhofazasining huquqiy tashkiliy asoslari. Mehnat huquqining ushbu va vazifalari. Mehnat huquqining fuqarolik, qishloq xo'jalik huquqi, ma'muriy va ijtimoiy ta'minot huquqlaridan farqi.</p> <p>2-mavzu. O'zbekiston Respublikasida Mehnat Kodeksi va uning mohiyati.</p> <p>O'zbekiston Respublikasida mehnat muhofazasi ishlari davlat siyosati darajasiga ko'tarilganligi. Mehnat Kodeksining mihiyati.</p> <p>3-mavzu. O'zbekiston Respublikasida Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi Qonunning mazmun va mohiyati.</p>		

<p>O'zbekiston Respublikasida Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi Qonunning mazmun va mohiyati. Qonunning iqtisodiyot tarmoqlaridagi ahamiyati.</p> <p>4-mavzu. Mehnat jarayoni huquqiy sharoitini shakllantiruvchi omillar.</p> <p>Mehnat jarayoni sharoitini shakllantiruvchi omillar. Ulami tashlik etuvchilar, sinflash va me'yorlash prinsiplari.</p> <p>5-mavzu. Mehnatga oid munosabatlar.</p> <p>Mehnatga oid huquqiy munosabatlar tushunchasi. Mehnatga oid huquqiy munosabatlar xususiyatlari. Tashkiliy boshqaruvga oid huquqiy munosabatlar. Ishga joylashtirishga doir huquqiy munosabatlar. Korxonada kadrlar tayyorlash va malakasini oshirishga doir huquqiy munosabatlar. Mehnatni muhofaza qilish va mehnat qonunchiligiga rioya etilishini nazorat qilishga doir huquqiy munosabatlar. Mehnat nizolarini hal qilishga oid huquqiy munosabatlar.</p> <p>6-mavzu. Mehnatni muhofaza qilish sohasida davlat siyosati</p> <p>Mehnatni muhofaza qilish sohasida davlat siyosati. O'zbekiston Respublikasida mehnat muhofazasi ishlarining hozirgi holati va istiqbollari.</p> <p>7-mavzu. Mehnat shartnomasi tushunchasi, mazmuni va taraflari.</p> <p>Mehnat shartnomasi tushunchasi va uning ahamiyati. Mehnat shartnomasining aralash fuqarolik huquqiy shartnomalaridan farqi. Mehnat shartnomasining taraflari. Mehnat shartnomasi shakli va mazmuni. Mehnat shartnomasi muddatlari.</p> <p>8-mavzu. Mehnat jarayonidagi xodimning huquq va majburiyatlari</p> <p>Xodimning mehnat muhofazasiga doir huquqlari va uni ro'yobga chiqarishdagi kafolatlar. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora-tadbirlar.</p> <p>9-mavzu. Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari.</p> <p>Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Xodimlarning mehnatni muhofaza qilish. Qulay mehnat sharoitlarini yaratish. xodimlarni tibbiy ko'riklarini tashlik qilish.</p> <p>10-mavzu. Mehnat nizolari</p> <p>Mehnat nizolari tushunchasi va uning klassifikatsiyasi. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi. Yakkala mehnat nizolarini sudda ko'rish tartibi. Mehnatga doir ayrim ishlar bo'yicha qarorlarning darhol jiro etilishi</p> <p>11-mavzu. Tashkilotning mehnatni muhofaza qilish xizmatlari</p> <p>Mehnat nizolari tushunchasi va uning klassifikatsiyasi. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi. Yakkala mehnat nizolarini sudda ko'rish tartibi. Mehnatga doir ayrim ishlar bo'yicha qarorlarning darhol jiro etilishi</p>
--

**12-mavzu. Xodimlarga mehnatni muhofaza qilish bo'yicha yo'q-
yo'riqlar berish va ularni o'qitish.**

Mehnat nizolari tushunchasi va uning klassifikatsiyasi. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi. Yakka mehnat nizolarini sudda ko'rish tartibi. Mehnatga doir ayrim ishlar bo'yicha qarorlarning darhol ijro etilishi

13-mavzu. Mehnat xavfsizligini boshqarish.

Xodimning mehnat muhofazasiga doir huquqlari va uni ro'yobga chiqarishdagi kafolatlar. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora-tadbirlar.

**14-mavzu. Ish o'rinlarining mehnat sharoitlari bo'yicha
attestatsiyasi.**

Xodimning mehnat muhofazasiga doir huquqlari va uni ro'yobga chiqarishdagi kafolatlar. Xodim va ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora-tadbirlar.

**15-mavzu. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va kasb
kasalliklarini tekshirish hamda hisobga olish.**

Mehnat jarayoni sharoitini shakllantiruvchi omillar. Ularni tashlik etuvchilar, sinflash va me'yoriylash prinsiplari.

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Ushbu o'quv fani bo'yicha amaliy mashg'uloti ko'zda tutilmagan.

1. Mehnat muhofazasini ta'minlovchi me'yoriylar hujjatlarning tahlili.
2. Mehnatning huquqiy faoliyatini va hujjatlarni yuritishni.
3. Xalqaro mehnat tashkilotining mehnat huquqini ta'minlashdagi o'rni.
4. Mehnat jarayoni huquqiy sharoitini shakllantiruvchi omillar.
5. Tashkiliy boshqaruvga oid huquqiy munosabatlar.
6. O'zbekiston Respublikasi vazirlar Maxkamasining 2018-yil 31 dekabrda 1066-sonli Qarorining tahlili.
7. Mehnat shartnomasining aralash fuqarolik huquqiy shartnomalaridan farqini tahlil qilish.
8. Ishga qabul qilinishining g'ayriqonuniy ravishda rad etilishining taqiqlanishi.
9. Mehnat shartlarini o'zgartirish tartibi.
10. Mehnat shartnomasini ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilish asoslari va tartibi.
11. Ish vaqti rejimi. Ish vaqtidan tashqari ishlar. Dam olish vaqti.
12. Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari.
13. Mehnat muhofazasi sohasidagi davlat siyosati va boshqaruvi.
14. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora tadbirlarini ishlab chiqish.
15. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi.

Semenar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

1. Mehnat muhofazasini ta'minlovchi me'yoriylar hujjatlarning tahlili.
2. Mehnatning huquqiy faoliyatini va hujjatlarni yuritishni.
3. Xalqaro mehnat tashkilotining mehnat huquqini ta'minlashdagi o'rni.
4. Mehnat jarayoni huquqiy sharoitini shakllantiruvchi omillar.
5. Tashkiliy boshqaruvga oid huquqiy munosabatlar.
6. O'zbekiston Respublikasi vazirlar Maxkamasining 2018-yil 31 dekabrda 1066-sonli Qarorining tahlili.
7. Mehnat shartnomasining aralash fuqarolik huquqiy shartnomalaridan farqini tahlil qilish.

8. Ishga qabul qilinishining g'ayriqonuniy ravishda rad etilishining taqiqlanishi.

9. Mehnat shartlarini o'zgartirish tartibi.

10. Mehnat shartnomasini ish beruvchining tashabbusi bilan bekor qilish asoslari va tartibi.

11. Ish vaqti rejimi. Ish vaqtidan tashqari ishlar. Dam olish vaqti.

12. Ish beruvchining mehnat muhofazasiga oid majburiyatlari.

13. Mehnat muhofazasi sohasidagi davlat siyosati va boshqaruvi.

14. Sog'lom va xavfsizlik mehnat sharoitlarini ta'minlashga doir chora tadbirlarini ishlab chiqish.

15. Mehnat nizolarini mehnat nizolari komissiyasida ko'rish tartibi.

IV. Mustaqil talim va mustaqil ishlar

Mazkur fanni o'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik va axborot texnologiyalari qo'llanishi nazarda tutilgan:

Ushbu o'quv fani bo'yicha talabalarni mustaqil ta'lim ma'ruzalar konspekt va tavsiya etilgan adabiyotlar hamda davriy jurnallar, internet materiallari bilan ishlashni, standart va malaka talablariga mos ravishda mustaqil bajarishni o'z ichiga oladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzulari:

1. "Mehnat huquqini o'rganishni ahamiyati va o'rganishda boshqa fanlarning bog'liqligi.
2. Korxonalarni huquqiy jihatdan jihatidan tashkil qilish
3. "Mehnat huquqini o'rganishda muammolarni echishda ilmiy- tadqiqot ishlarning ahamiyati.
4. Korxonada mehnat qonunchiligiga qo'yiladigan talablar.
5. Mehnat muhofazasi masalalarini hal qilishda sog'lom muhit yaratishda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini ahamiyati.
6. Korxonada mehnat xavfsizlikni ta'minlashda avtomatizatsiyani ahamiyati.
7. Mehnat muhofazasi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksining ahamiyati.
8. Texnologik reglamentlarning tarkibi va ahamiyati haqida tushuncha.

<p>9. Ayollar va o'smirlar mehnatini himoyalash va ularga belgilangan imtiyozlar.</p> <p>10. Mehnat muhofazasi xizmatini uyushtirishda korxonada rahbari, bosh muhandisi, xavfsizlik muhandisi huquq va vazifalari.</p> <p>11. Ishlab chiqarish korxonasi kasaba uyushmasi qo'mitasini huquq, vazifalari.</p> <p>12. Nomenklaturali tadbir-choralar, ularni amalga oshirish, moliyaviy ta'minot.</p> <p>13. Mehnat muhofazasi bo'yicha mavjud bo'lgan va qo'llanadigan norma, qoida, standart, yo'riqnomalar turlari.</p> <p>14. Davlat sanitariya nazorati inspektorining huquq va vazifalari.</p> <p>15. Davlat energetika nazorati inspektorini huquq, vazifalari.</p> <p>16. Ishlab chiqarishda amalga oshiriladigan tuzatish ishlariga bo'lgan talablar, nazorat.</p> <p>17. Mehnatni muhofaza qilishda psixologiyani ahamiyati.</p> <p>18. Korxonada muhitidagi xavfli zararli holat, omillar, ulardan ogohlantirish.</p> <p>19. Mehnat muhofazasi bo'yicha davlat nazorati tashkilotlari, vazifalari</p>	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. <i>Talaba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ishlab chiqarish faoliyatini tashkil qilishda mehnat huquqi va ularni o'rganish; - ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish; - zararlangan shikastlanish o'choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tiklov ishlarini o'tkazish; - yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini ko'rish; - ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi to'g'risida <i>tasavvurga ega bo'lishi.</i> - xavfsiz mehnat sharoitini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun hujjatlari va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarining asosiy talablarini; - xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarining yuzaga kelishining oldini olish usullarini; - ishlab chiqarishda mikroiklimning gigiyenik me'yorlarini tashkil etishni <i>bilishi va ulardan foydalana olishi;</i> - ishlab chiqarish tarmoqlarida xavfsiz ish sharoitini tashkil etishni; - korxonada faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlar turlari, ularning kelib chiqish sabablari, oqibatlarini tahlil qilish usullari; - korxonada faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarida insonlar va moddiy boyliklarni saqlash va qutqarish vositalarini ishlatish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</i> <p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p>
<p>9. Ayollar va o'smirlar mehnatini himoyalash va ularga belgilangan imtiyozlar.</p> <p>10. Mehnat muhofazasi xizmatini uyushtirishda korxonada rahbari, bosh muhandisi, xavfsizlik muhandisi huquq va vazifalari.</p> <p>11. Ishlab chiqarish korxonasi kasaba uyushmasi qo'mitasini huquq, vazifalari.</p> <p>12. Nomenklaturali tadbir-choralar, ularni amalga oshirish, moliyaviy ta'minot.</p> <p>13. Mehnat muhofazasi bo'yicha mavjud bo'lgan va qo'llanadigan norma, qoida, standart, yo'riqnomalar turlari.</p> <p>14. Davlat sanitariya nazorati inspektorining huquq va vazifalari.</p> <p>15. Davlat energetika nazorati inspektorini huquq, vazifalari.</p> <p>16. Ishlab chiqarishda amalga oshiriladigan tuzatish ishlariga bo'lgan talablar, nazorat.</p> <p>17. Mehnatni muhofaza qilishda psixologiyani ahamiyati.</p> <p>18. Korxonada muhitidagi xavfli zararli holat, omillar, ulardan ogohlantirish.</p> <p>19. Mehnat muhofazasi bo'yicha davlat nazorati tashkilotlari, vazifalari</p>	<p>V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar)</p> <p>Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakalariga quyidagi talablar qo'yiladi. <i>Talaba:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - ishlab chiqarish faoliyatini tashkil qilishda mehnat huquqi va ularni o'rganish; - ishlab chiqarish jarayonlarida xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish; - zararlangan shikastlanish o'choqlaridagi fuqarolarni qutqarish va tiklov ishlarini o'tkazish; - yong'inga qarshi xavfsizlik choralarini ko'rish; - ishlab chiqarish sanitariyasi va mehnat gigiyenasi to'g'risida <i>tasavvurga ega bo'lishi.</i> - xavfsiz mehnat sharoitini ta'minlash sohasida qabul qilingan qonun hujjatlari va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarining asosiy talablarini; - xavfli va zararli ishlab chiqarish omillarining yuzaga kelishining oldini olish usullarini; - ishlab chiqarishda mikroiklimning gigiyenik me'yorlarini tashkil etishni <i>bilishi va ulardan foydalana olishi;</i> - ishlab chiqarish tarmoqlarida xavfsiz ish sharoitini tashkil etishni; - korxonada faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlar turlari, ularning kelib chiqish sabablari, oqibatlarini tahlil qilish usullari; - korxonada faoliyati davomida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan favqulodda vaziyatlarida insonlar va moddiy boyliklarni saqlash va qutqarish vositalarini ishlatish <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.</i> <p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p>

<ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhdarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalalar. 	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar:</p> <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
<p>6.</p> <p style="text-align: center;">Asosiy adabiyotlar</p> <p>1. A. Mark, P. Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Berman Press. Germaniya, 2007</p> <p>2. Yuldashev O.R. Mehnat muhofazasi maxsus kursi/ Darslik. -T.: "Tafakkur qanoti", 2015. - 336 b.</p> <p>3. E.I. Ibragimov, S. Gazinazarova, O.R. Yuldashev. Mehnat muhofazasi maxsus kursi. Darslik.-T.: TIMI, 2014.-536 b.</p> <p>4. Yuldashev O.R., Djaborova Sh.G., Xasanova O.T. Hayot faoliyati xavfsizligi. Darslik.-T.: "Toshkent-Iqtisodiyot", 2014.- 268 b.</p> <p>5. Yormatov G.'Yo. va boshqalar. Hayot faoliyati xavfsizligi. -T.: "Aloqachi", 2009. - 348 b.</p> <p>6. Tursunov Y., Usmanova M. Mehnat huquqi. Darslik - Toshkent, "Moliya", 2006, 227-b</p>	<p style="text-align: center;">Qo'shimcha adabiyotlar</p> <p>7. Mirziyoyev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollarga bag'ishlangan majlisidagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. // Xalq so'zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11.</p> <p>8. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - T.: "O'zbekiston" NMIU, 2017. - 488 b.</p> <p>9. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi - T.: O'zbekiston, 2014. - 46 b.</p> <p>10. "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi (yangi taxriri) O'zbekiston Respublikasi Qonumi. 2016 yil 22 sentyabr.</p> <p>11. Ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarni va xodimlar salomatligining boshqa xil zararlanishini tekshirish va hisobga olish to'g'risidagi Nizom. Vazirlar Mahkamasining qarori № 286, 06.06.1997, -T.: 1997.</p>